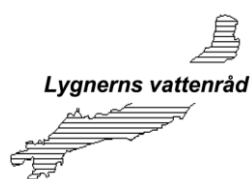
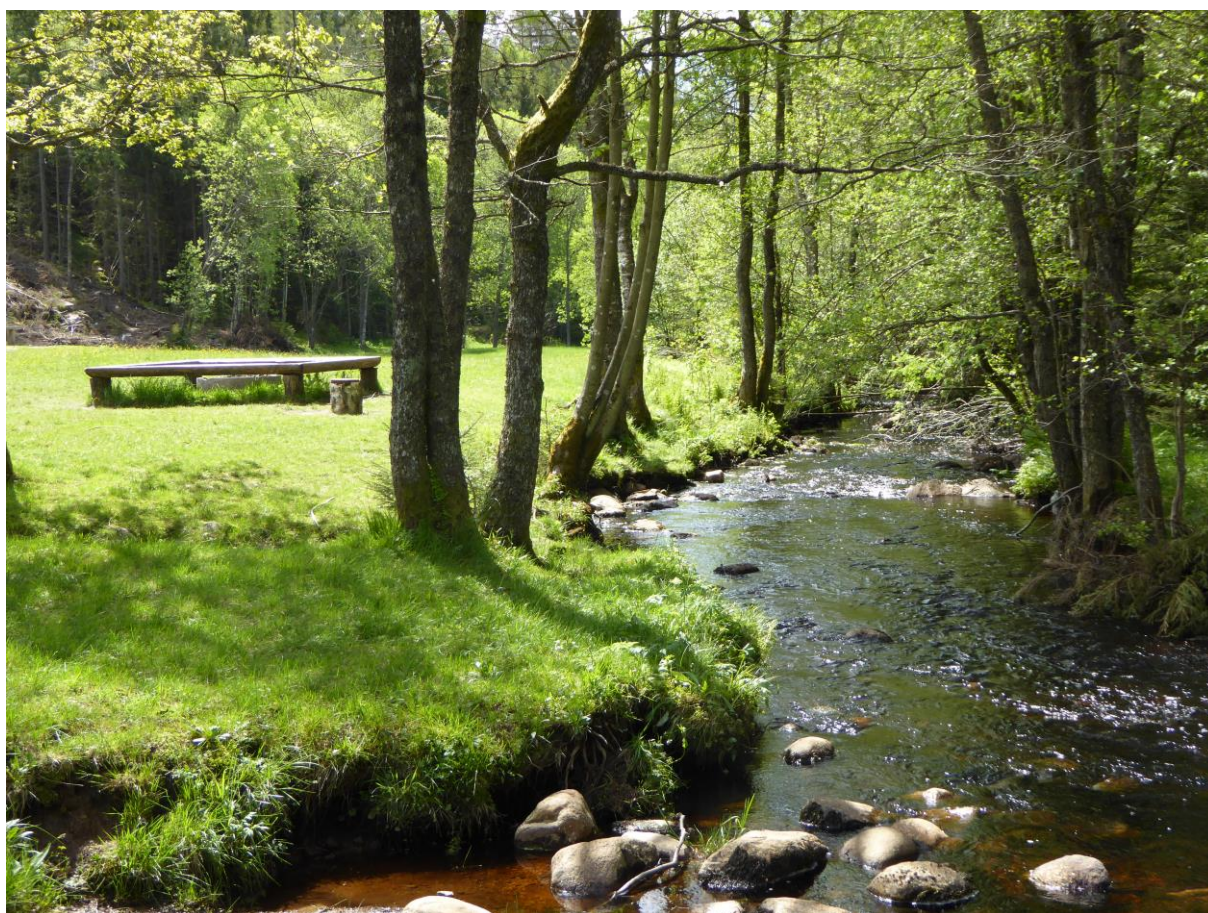

Pedagogiska vattenmiljöer vid Sandaredsskolan och Sanderödsskolan

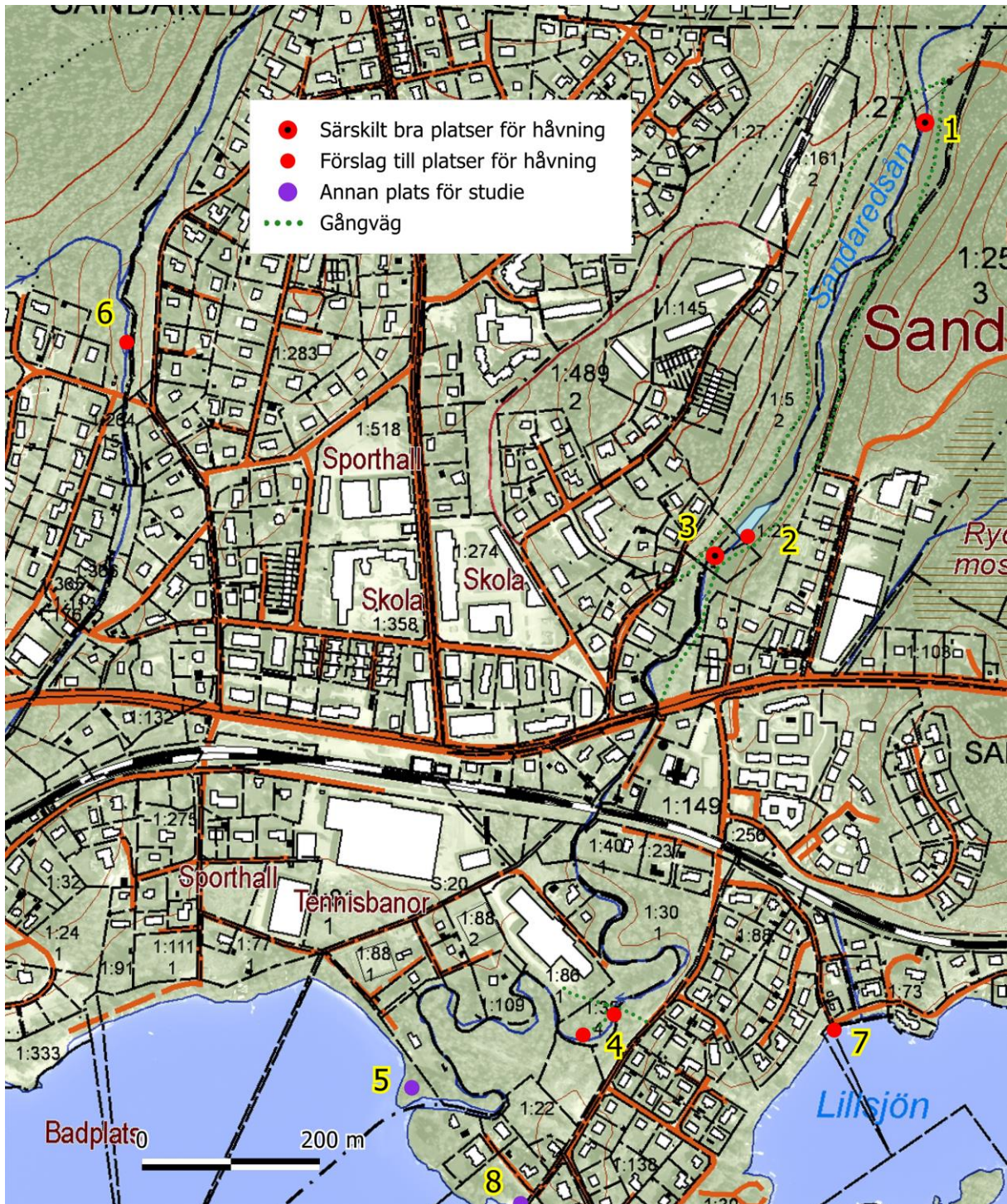
Inom 500-1000 meter från skolorna finns flera mycket fina naturområden med vattenmiljöer. Här finns Viaredssjön, åar, bäckar och fina lövskogsmiljöer. Allt ger förutsättningar en spännande mångfald av fåglar, fladdermöss, fiskar, grodor, salamandrar, trollsländor och många andra insekter och vattenlevande småkryp.

Genom området rinner Sandaredsåån och längre västerut en mindre å som båda mynnar i Viaredssjön. Längs båda åarna finns bra möjligheter att håva småkryp och spännande miljöer i anslutning till åarna med växter, insekter och fåglar. Längs Sandaredsåån leder en motionsslinga som kan användas när man tar sig längs ån. Vid punkt 1 finns även en fin grillplats direkt i anslutning till ån. Här finns också kulturhistoriska spår som den gamla dammen som ligger i Sandaredsåån där det troligen tidigare legat en kvarn.

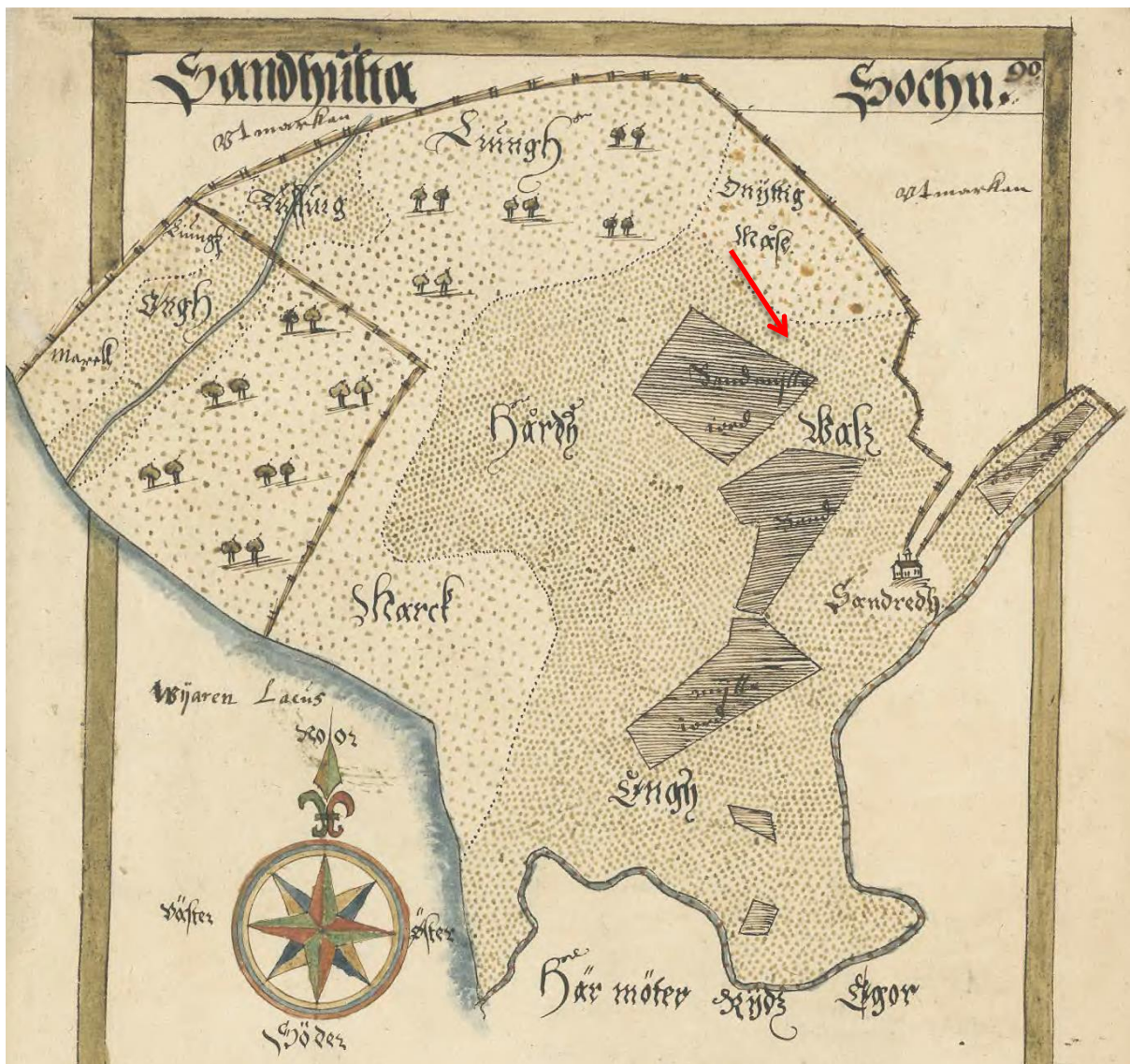
Dricksvattenförsörjningen sker från Sjöbo vattenverk i Borås som tar sitt vatten från Öresjö. Det kommunala avloppet går till reningsverket i Borås.

Nedan följer en kort presentation av vattenmiljöer kring skolorna som kan vara lämpliga att ta ut klasser i för att upptäcka och undersöka. Det kan säkert finnas fler platser som kan läggas till i kartan.

Vid vattendrag är det alltid viktigt att i förhand kontrollera så att vattenflödena inte är för höga utan att besöket på platsen blir tryggt. Särskilt låga flöden är det oftast i augusti till september. De markerade områdena som markerats som lämpliga för håvning har grunda sträckor och långgrunda stränder vilket gör att sträckorna är trygga vid låga flöden och att man kan vada ut med stövlar eller barfota med plasttofflor för att skydda fötterna.

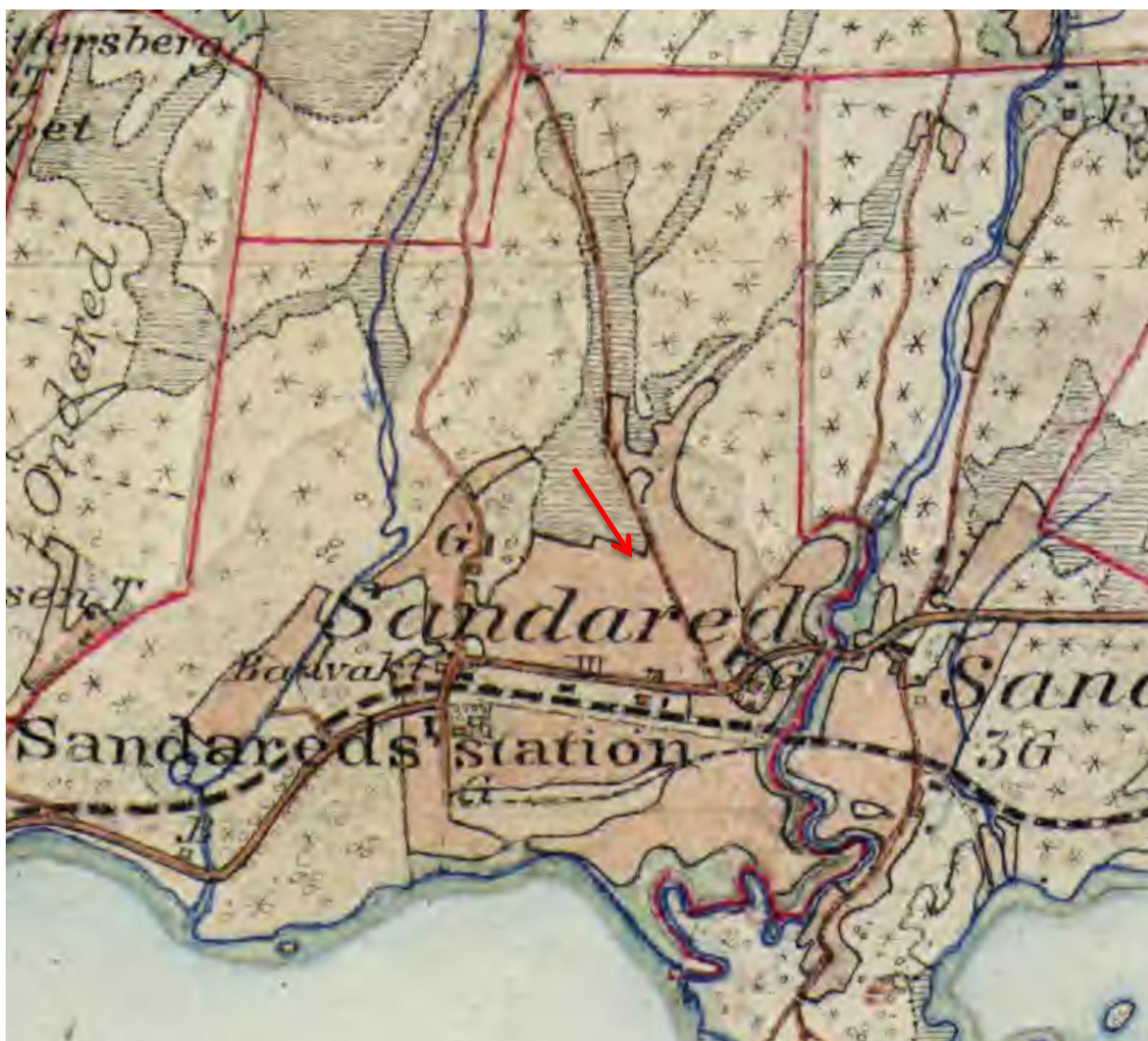
Figur 1. Förslag till miljöer lämpliga för håvning och andra studier av vattenmiljöer. Platser med siffror finns beskriva med bilder och kort text.

Figur 2. Inägorna till Sandared 1646. Skolornas ungefärliga nuvarande läge är markerat med pil. Inägan var omgärdad av stängel för att hålla ute kreaturen från åkrar och ängar. Djuren gick under sommaren fritt på utmarken och betade. Morgon och kväll leddes djuren mellan utmarken och ladugården genom den så kallade fägata som ses leda till gården på kartan. Efter slätter och skörd lät man istället djuren gå på inägan för att beta. Endast de mörkstreckade ytorna är åkrar. Slätterängarna dominerade alltså helt på inägan. Slätterängarna var blomrika men magra och gav inte så mycket hö. Mest hö fick man på fuktiga översvänningsmarker längs vattendragen. Den stora ytan av slätterängar behövdes för att föda de vinterstallade djuren. Gödseln från stallet behövdes sedan för att gödsla åkrarna. Därav den stora andelen slätterängar jämfört med åkerarealen. Även träden har ritats. Detta var främst lövträd som lind, ask och alm som med några års mellanrum hamlades. I augusti skar man av grenarna och gjorde kärvar som sparades som vinterfoder åt djuren. Troligen stod här också en mängd väldigt gamla och grova ekar eftersom ekarna var skyddade av staten då de var viktiga för båtbygge.

Figur 3. Inägorna till Sandared 1852. Kartan är betydligt noggrannare ritad än kartan från 1646. Skolornas nuvarande läge är markerat med pil. Alla gröna ytor är slätterängar för insamling av hö. De rosa ytorna är åkrar. Befolkningsmängden har ökat och mängden åkrar har också ökat tydligt. Även träden har ritats in på kartan. Skolans nuvarande läge är i kanten av en större mosse (brunmarkerad). Gårdarna var samlade i en by. Åkrarna var uppdelade i smala remsor som tillhörde de olika gårdarna. Kartan är ritad vid laga skifte som gjordes för att slå samman de uppsplittrade åkertegarna och samla dem runt varje gård. Gårdarna flyttades därför ofta ut från byn så att åkrarna kunde ligga samlade runt gården. Längs den västra ån kan man se kanaler längs huvudfåran som ser ut att leda till kvarnar eller sågar. Överst där den första kanalen börjar ser det ut att finnas en damm.

Figur 4. Häradsekonomska karta från 1890-97. Jordbruksrevolutionen har startat och markanvändningen har ändrats dramatiskt jämfört med början av 1800-talet. Efter skiftesreformerna har gårdarna som låg i byar i Figur 3 flyttats så att varje gård fick sina skiftade ägor samlade kring sig. Nya jordbrukstekniker gjorde att ängsmarkernas betydelse minskade vilka istället odlades upp till åkrar eller övergick till att bli betesmarker. Även tyngre och fuktigare jordar längs vattendragen odlades upp med hjälp av nya bättre plogar och genom att effektivare dikning. Ängar (grönmarkerat) verkar dock fortfarande finnas längs Sandaredsån. Observera att den västra ån har grävts och rätats till en rak fåra längs en lång sträcka. Områden som är vågrätt streckade är mossar och myrar.

Lokal 1. Sandaredsån vid motionsslingan

Cirka 600 meter norrut från Kvarnstigen längs motionsslingan finns en gräsyta med grillplats intill Sandaredsån. Här finns på många platser bra grunda ställen där man kan håva småkryp. Detta kan ske genom att sätta en fyrkantig håv mot motten och försiktigt sparka med foten framför håven så att djuren som virvlar upp förs med strömmen in i håven. Djur som finns här är främst olika arter av dagsländor, bäcksländor och nattsländor. Längs sträckan kan det möjligen leka öring. Botten består mest av block, sten och grus. Stränderna kantas främst av klibbal som ger skugga, sänker vattentemperaturen och därmed ökar syrehalten i vattnet.

Figur 5. Längs sträckan är det lätt att håva. Stränderna kantas av klibbal.

Lokal 2. Dammen vid Sandaredsån

Här finns en gammal fördämning som kan ha använts för någon kvarn som legat här tidigare. På kartan från 1890 ser det ut att finnas en damm på platsen. Dammen har sedimenterat igen och därefter är dammen riven. Detta gör att fisk numera tämligen lätt kan passera. Ån har gjort en fåra genom den igensedimenterade dammen. Vid höga flöden är den tidigare dammen återigen översvämmad. Våtmarksvegetationen är rik och här växer bland annat kabbleka, starr, älggräs och skunkkalla. Skunkkalla är en utplanterad så kallad invasiv art som orsakar problem längs vattendrag genom att den är mycket stor och breder ut sig. I de grunda vattensamlingarna i den gamla dammen kan man håva småkryp som buksimmare och larver av dagsländor.

Figur 6. Den före detta dammen. På bilden ses bl a skunkkalla och kabbleka.

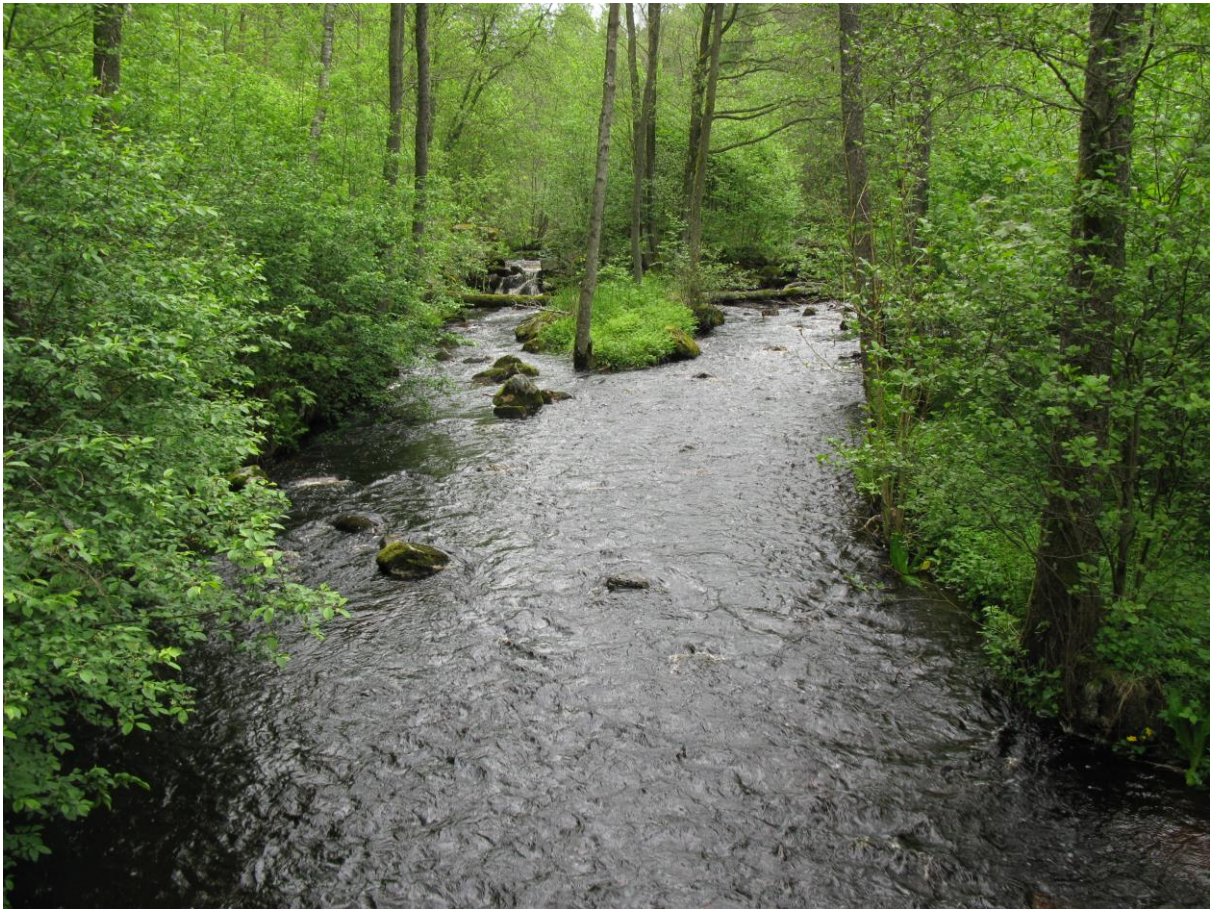

Figur 7. Skunkkalla växer på många platser längs ån.

Lokal 3. Sandaredsåån nedströms dammen

Nedströms dammen, mellan bron och dammen, finns ett strömmande parti som är tämligen grunt (2-3 dm) och användbart vid låga flöden. Ån är cirka tio meter bred och botten består av sten, grus och block. På block växer gott om näckmossa. Håvning går bra genom att sparka försiktigt i grus och sten så att djuren driver in i håven. Även i näckmossan sitter mycket djur. Bland djuren hittar man rikligt med larver av dagsländor.

Längs åns kanter växer klibbal och hägg. I strandkanterna växer älggräs, kärrfibbla och skunkkalla. Längs motionsspåret en bit öster om platsen finns en liten rest av ängsmark med ängsvädd, smultron, daggekåpa och gökblomster.

Figur 8. Sträckan sett uppströms från bron.

Lokal 4. Sandaredsån vid Strandvägen

Längre nedströms i Sandaredsån finns ett mycket fint parti där ån omges av alskog och lättgångna stigar. I skogen finns gott om fåglar som större hackspett och stjärtmes.

Ån slingar fram, vattnet är strömmande och grunt (2-3 dm). Vid låga flöden är därför sträckan lätt att komma ut i och håva i. Botten består av främst grus och sten. Bland de vattenlevande djuren förekommer larver av dagsländor i stor mängd. Ån kantas av klibbal och längs stränderna växer älggräs och kärrfibbla.

Figur 9. Strömmande grunda sträckor.

Figur 10. Längs den västra sidan av ån finns lättanvända stigar.

Lokal 5. Sandaredsåns utlopp

På västra sidan av ån kan man utloppet i Viaredssjön. Ett litet delta har bildats och vid mynningen finns ett större grunt område som uppstått av den sand som transporterats ut genom ån under århundradena. På våren går isen upp tidigt vid utloppet och då brukar ofta änder och svanar ligga här.

Lokal 6. Den västra ån

Denna å är mindre än Sandaredsåns och har en bredd på 4-5 meter. Botten består av sand, grus och block och vattendjupet varierar men ligger runt 30 cm. Sträckan ser ut att vara naturlig och i stort sett opåverkad av rensningar och grävningar. Längre nedströms efter att ån runnit under Furuliden har däremot ån rätats. Här har det också funnits damm och kanaler till kvarnar. Jordarten består av morän med mycket block vilket gör att fåran inte kan erodera så mycket i kanterna utan ligger i stort sett still över tiden. Några större öar finns längs sträckan som är spännande att utforska. På vissa platser ser man grusbankar som uppstått genom att grus och sand som transporterats med ån har avsatts på lugnare platser.

Ån rinner genom en frodig lövskog med klibbal och björk. Längs stränderna växer främst klibbal. Här växer också kabbleka, strätta, videört och älggräs. I vattnet växer näckmossa på stenblock samt slinga.

Figur 11. Ån är opåverkad av rensningar och här finns gott om gömställen för fisk vid block. Vid stränderna växer äldre alar. Längs stränderna ses gott om hultbräken och majbräken. Till höger ses en grusbank som uppstått av det material som transporterats i ån.

Lokal 7 och 8. Lillsjön och Viaredssjön

Vid Lillsjön (där Lillsjövägen gör en 90° sväng mot öster) finns en strand med en hel del vattenväxter vilket gör att man kan håva småkryp eller småfisk som gömmer sig i vegetationen. Vid Viaredssjön som vid punkt 8 finns sandstränder som uppstått genom vattnets transport, sortering och deposition av sand. Det har skett under istiden och efter denna, och sker fortfarande i våra vattendrag. Här finns inget skydd för småkryp eller fiskyngel vilket gör att det inte finns så mycket att håva här.

Figur 12. Vid Lillsjön kan man hitta våtmarksväxter som vass, kabbleka, kråklöver, älggräs och äkta förgätmigej.

Figur 13. Vid Viaredssjön finns på flera platser sandstränder som uppstått genom vattnets transport, sortering och deposition av material. Det har skett under istiden och efter denna, och sker fortfarande i våra vattendrag.